

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Кафедра спортивного туризму

Феленчак Ю.Б.

Поняття про екскурсіологію. Об'єкт, предмет та завдання екскурсіології

Лекція з навчальної дисципліни

„ЕКСКУРСОЛОГІЯ”

Для студентів спеціальності 242 Туризм

(спеціалізація «Туризмознавство»)

“ЗАТВЕРДЖЕНО”

на засіданні кафедри
спортивного туризму

„31” серпня 2018 р. протокол № 1

Зав.каф _____ А.О.Кухтій

ПОНЯТТЯ ПРО ЕКСКУРСОЛОГІЮ. ОБ'ЄКТ, ПРЕДМЕТ ТА ЗАВДАННЯ ЕКСКУРСОЛОГІЇ

1. Екскурсологія як туризмологічна наука.
2. Завдання екскурсології.
3. Функції екскурсології.
4. Екскурсія як об'єкт екскурсології.

1. Екскурсологія як туризмологічна наука

В умовах національного та культурного відродження України, реального визначення її ролі в розвитку світової цивілізації – екскурсологія посідає важливі позиції у справі формування національної самосвідомості та історичної пам'яті українського народу, а екскурсознавство стає однією з дієвих форм пізнання минулого і сьогодення незалежної Української держави. За останні роки екскурсознавство активно долучилось до всебічного вивчення світового українства, як явища історичного, політичного, соціального, культурного, загальнонаціонального. А без цього, власне, неможливо забезпечити відродження української нації. Екскурсійна теорія зосереджується на вивченні та поглибленні функції екскурсії, її ознак та аспектів, екскурсійного методу, класифікації екскурсій, теоретичних основ методології та методики, екскурсійної педагогіки та психології, основ екскурсознавчої майстерності як активної взаємодії трьох компонентів екскурсії – екскурсовода, екскурсійних об'єктів і екскурсантів.

Теорія екскурсознавства (екскурсологія) в значній мірі розвивається на основі практики, але ж не тільки узагальнює практичний досвід, але й розкриває нові зв'язки, сторони предмету дослідження, допомагаючи практикам більш успішно оволодівати ними. Гуманістична спрямованість екскурсійної діяльності сприяє формуванню, поглибленню та втіленню у суспільне життя загальноцивілізаційних цінностей: толерантності, свободи й відповідальності, справедливості, поваги, творчості й самореалізації. Безумовно, екскурсійна діяльність опосередковано розкриває можливості щодо вдосконалення особистості, формування її життєвої позиції, світогляду, системи оцінювання дійсності, створення розгалуженої системи безпосередньої комунікації між людьми, орієнтації як на національні, так і загальноцивілізаційні цінності.

Екскурсологія як наука переживає стадію розробки основних її положень, з'ясування свого наукового змісту. Екскурсологія розглядає історію становлення та розвитку екскурсійної справи, виділяє її окремі етапи, зародження та діяльність різних шкіл та напрямів, сутності екскурсії, опрацювання питань екскурсійної методики, розробки екскурсійної тематики та підготовки кадрів екскурсійної галузі.

Екскурсологія є комплексним поняттям, що інтегрує теорію, методологію і методику екскурсійної діяльності та історію екскурсійної справи. Серед чисельних визначень екскурсології, як науки, одним з найбільш розповсюдженим є визначення її як галузі теоретичних знань, яка вивчає

«проблеми моделювання ідеальної екскурсії і впливу екскурсії на свідомість людей». Екскурсологія вивчає історичні процеси розвитку екскурсійної справи, теорію і методику екскурсійної роботи, підготовку кваліфікованих фахівців екскурсійної сфери.

Об'єктом вивчення дисципліни є екскурсія як одна з форм туристських послуг, а предметом вивчення є технологія і організація надання екскурсійних послуг на туристсько-екскурсійних підприємствах.

Екскурсологія є складовою найбільш специфічної галузі невиробничої сфери – культури і сприяє всебічному вихованню людини, розвитку її творчих здібностей, створенню умов для раціонального використання її вільного часу. Підсумовуючи наукове осмислення екскурсології можна сказати, що вона має добрі перспективи на майбутнє і вже сьогодні представляє галузь теоретичних знань, що вивчає проблеми моделювання ідеальної екскурсії і впливу екскурсії на свідомість людей, а також вивчає практичні методи підготовки екскурсій, техніки їх проведення, підготовки екскурсіводів.

Дисципліна має тісні міждисциплінарні зв'язки з дисциплінами циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки: «Історія України», «Релігієзнавство», «Культурологія»; циклом дисциплін природничо-наукової та загальноекономічної підготовки: «Рекреалогія», «Туристське країнознавство»; циклом дисциплін професійної підготовки «Технологія туристської діяльності», «Правове регулювання туристичної діяльності», «Організація туризму», «Організація рекреаційних послуг», «Менеджмент туризму» та іншими.

2. Завдання екскурсології

До числа першочергових *екскурсологічних завдань* відносяться:

1. дослідження історичних етапів розвитку екскурсійної справи;
2. наукове осмислення екскурсології як феномена світоглядницької культури людини;
3. забезпечення наукового підходу до практичних форм та методів впровадження екскурсійної діяльності суб'єктами туристичного обслуговування;
4. вивчення, узагальнення та впровадження досвіду екскурсійної справи зарубіжних країн;
5. науково-практичного прогнозування шляхів розвитку екскурсійної справи, посилення її подальшої ролі в складовій туристичного продукту.

3. Функції екскурсології

Найважливішими функціями екскурсології є:

1. науково-методична, місія якої заключається в оптимально-раціональному формуванні екскурсійного продукту;
2. просвітницька – поширення відомостей і знань в галузі науки, культури, освіти;
3. виховна – виховання патріотичних почуттів, любові до рідного краю, його історії та культури;

4. емоційно-естетична функція.

Екскурсійний матеріал, методика його подання мають бути розраховані на задоволення духовних, моральних та естетичних потреб, викликати в учасників екскурсії почуття задоволення, насолоди прекрасним.

Теоретичні знання щодо екскурсології, насамперед, потребують з'ясування об'єкта цього знання – безпосередньо екскурсії. За своєю природою екскурсія є багатограним явищем. Вона об'єднує:

- інформацію екскурсовода, враховуючи при цьому методику подачі інформації (професійну майстерність),
- об'єкти показу, музеї, як окремі складові екскурсійної діяльності в широкому розумінні транзитне забезпечення і т.д.

Поряд з поняттям «екскурсіологія» нерідко вживають і інші – «екскурсознавство», «екскурсійна справа», «екскурсійна діяльність». На перший погляд всі ці дефініції ідентичні за змістом, є різними визначеннями одного і того ж.

Однак це поверхнєве ототожнення. Екскурсознавство – найзагальніше поняття, яке охоплює будь-яке знання про екскурсію. Поняття «екскурсіологія» найбільш вдало в концептуально-концентрованому вигляді відбиває сутність такого фрагмента суспільної культури як «екскурсія». По-перше, це поняття відповідає науковій традиції утворення теорій, які базуються на знанні закономірностей свого об'єкта (логосу). По-друге, воно наголошує на фундаментальному характері того знання, що воно репрезентує.

4. Екскурсія як об'єкт екскурсології

Екскурсія (від лат. *excursio* - мандрівка) - відвідання визначних об'єктів (пам'ятники культури, музеї, підприємства, місцевість), форма і метод набуття знань. Проводиться як для групи, так і індивідуалів під керівництвом спеціаліста-екскурсовода. Екскурсії поділяються: за метою - на учбові (в т.ч. учбово-виробничі, з метою профорієнтації, обміну досвідом), культурно-освітні, наукові; за тематикою - у відповідності зі змістом об'єктів; за місцем розміщення об'єктів - натурні і музейні; за складом учасників - для різних вікових категорій, спеціалістів різних профілів, туристів, учнів та ін.

Екскурсія – важлива складова самореалізації людини. Вона забезпечує задоволення, як психологічних потреб людини (повага до себе, прагнення до знань та успіху), так і потреби самоутвердження і розвитку, що пов'язані з внутрішнім станом людини. Це найбільш високий критерій реалізації особистого «я», для чого необхідний не тільки значний внутрішній потенціал, а й високий культурний рівень.

Ось чому екскурсію визначають як процес наочного сприйняття довкілля, особливостей природи, сучасних та історичних об'єктів, елементів побуту, визначних місць. В той же час вона передбачає своєрідний підйом інтелектуального та естетичного ентузіазму учасників.

Значимість екскурсії як особливого соціокультурного феномену потребує його соціально-філософського осмислення, заснованого на дослідженні матеріальних, культурних і духовних потреб людини, а також

взаємодії їх світоглядних і ціннісних орієнтацій. Екскурсія є однією з форм використання вільного часу, проведення змістовного дозвілля, задоволення пізнавальних інтересів населення. Вона стала важливим засобом вивчення історії рідного краю, залучення широких верств населення, насамперед, учнів, молоді до пізнання історико-культурної спадщини, яку залишили нам попередні покоління. Зараз, на етапі формування національної свідомості народу це значною мірою сприяє розбудові культурно-просвітницької діяльності.

Розглянемо кілька формулювань терміну «екскурсія», які були опубліковані в різних виданнях.

Екскурсія — методично продуманий показ визначних місць, пам'ятників історії й культури, в основі якого лежить аналіз об'єктів, які перебувають перед очима екскурсантів, а також професійна розповідь про події, пов'язаних з ними. Однак тільки до цього сутність поняття «екскурсія» зводити було б неправильно.

Перша спроба визначення поняття виглядає так: «Екскурсія – це прогулянка, що ставить своїм завданням вивчення певної теми на конкретному матеріалі, доступному спогляданню» (М. П. Анциферов, 1923р.).

Розглянемо тлумачення терміну «екскурсія», дані в різних словниках і енциклопедіях. Найбільш раннє (1882 р.) тлумачення цьому терміну дає В. Даль у «Тлумачному словнику живої великоруської мови» (т. 1- 4, 1863-1866): «Екскурсія - проходка, прогулянка, вихід на пошук чогось, для збирання трав та ін.». У Законі України "Про туризм" (1995) екскурсія – це туристична послуга, подорож тривалістю від 1 до 24 годин у супроводі фахівця-екскурсовода за задалегідь складеним маршрутом для забезпечення задоволення духовних, естетичних, інформаційних потреб туристів.

В енциклопедичному словнику-довіднику з туризму (В.А. Смолій, В.К. Федорченко, В.І Цибух, Київ, 2006) зазначається, що екскурсія:

1. Туристська послуга, що забезпечує задоволення духовних, естетичних, інформаційних потреб туристів.

2. Процес наочного пізнання навколишнього світу: особливостей природи, сучасних та історичних ситуацій, елементів побуту, пам'яток певного міста чи регіону - задалегідь обраних об'єктів, що визначаються на місці їхнього розташування.

3. Тематичний маршрут з метою відвідування визначних об'єктів і місцевостей.

Екскурсія - цілеспрямований та запрограмований наочний процес пізнання особистістю оточуючого світу, побудований на поєднанні зорових, слухових та інших вражень, який проходить під керівництвом кваліфікованого фахівця – екскурсовода (Поколюдна, 2007).

З роками відбувається ускладнення і розширення завдань. Перед екскурсіями ставляться інші цілі, міняються форми їхнього проведення. Так, тепер у практичній діяльності екскурсія розглядається в декількох аспектах:

- як самостійна форма виховання або складова частина інших форм виховання (патріотичного, трудового, естетичного);
- як одна з форм навчання або складова частина інших форм;
- як форма роботи з масовою аудиторією;
- як епізодичний (разовий) захід, частина тематичного циклу, а також як один із шаблів пізнання;
- як форма міжособистісного спілкування екскурсовода з екскурсантами, екскурсантів один з одним, форма спілкування екскурсантів з об'єктами;
- як форма поширення наукових знань, ідейного виховання;
- як форма організації культурного дозвілля;
- як невід'ємна частина організованого туризму.

При подальшому розгляді сутності поняття «екскурсії» необхідно мати на увазі обумовленість екскурсійного процесу об'єктивними вимогами. У ході екскурсійного процесу (рис. 1) екскурсовод допомагає екскурсантам побачити об'єкти, на основі яких розкривається тема (перше завдання), почути про ці об'єкти необхідну інформацію (друге завдання), відчутти велич подвигу, значення історичної події (третє завдання), опанувати практичними навичками самостійного спостереження й аналізу екскурсійних об'єктів (четверте завдання).

Рекомендована література

Основна:

1. Емельянов Б.В. Экскурсоведение: Учебник. – 5-е изд. – М.: Советский спорт, 2004. – 216 с.
2. Зінченко В.А. Екскурсологія як туризмологічна наука http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nzkit/2010_8/15.pdf
3. Покоłodна М.М. Опорний конспект лекцій з дисциплін «Екскурсознавство» «Організація екскурсійних послуг» (для студентів спеціальності 7.050201 – «Менеджмент готельного курортного і туристського сервісу» і 6.050400 – «Туризм») / ХНАМГ, Уклад.: – Х.: ХНАМГ, 2007. – 80 с.

Допоміжна:

1. Емельянов Б. В. Экскурсоведение: Учебник. - 3-е изд., перер. и дополн. / Б. В. Емельянов. - М.: Советский спорт, 2000. – 224 с.
2. Про туризм : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>
3. Екскурсійна діяльність в питаннях і відповідях // Новини туристського бізнесу. – 2006. – №14 (64). – С.10-11.